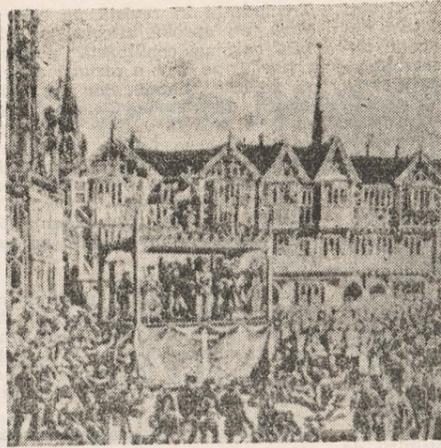

MEMORIILE DOMNULUI JOSEPH PRUDHOMME, cartea care i-a conferit scriitorului francez Henri Bonaventure Monnier (1799-1877) celebritatea, constituie o satiră acidulată a burgheziei ajunse la putere în perioada următoare revoluției din 1789, al cărui prototip este personajul creat cu o asemenea veridicitate de autor, încât a devenit legendar.

Figura lui Joseph Prudhomme este cea a burghezului cumsecade și prostănac, satisfăcut de sine, de o nulitate magistrală, care lansează, cu o solemnitate imperturbabilă, un bogat sortiment de locuri comune și care pronunță, cu un aplomb izbitor, sentințe lipsite de conținut. El reprezintă de fapt rezultatul necruțător exercitat asupra tipului înfilit în viață și devenit, printr-un baroc proces al fantaziei, personaj literar. Multe din replicile lui au devenit expresii curente pline de haz: „Aceasta este opinia mea, și o împărtășesc”, „Scoateți omul din societate, și-l veți izola”, „Săbia aceasta reprezintă cea mai frumoasă zi din viața mea. Voi și să mă slujesc de ea pentru a apăra instituțiile noastre și, la nevoie, pentru a le combate”.

Joseph Prudhomme își face apariția încă în *Scene populare desenate în peniță* (1820) — prima tentativă a autorului de a-și îndrepta spiritul incisiv și caricatural din domeniul desenului în cel al literaturii —, revine în cele dintâi succese repute de Monnier în teatru cu piesa *Familia improvizată* (1831), pentru a prinde contururi precise în comedia — scrisă în colaborare cu Gustave Vaez — *Măreția și decăderea domnului Joseph Prudhomme* (1853). Insoțindu-l pas cu pas în toate etapele existenței, de la naștere la senectute, autorul s-a preocupat de cel ce i-a supraviețuit întru glorie în *Memoriile domnului Joseph Prudhomme* (1857), biografia completă a personajului.

Născut în preajma Revoluției din 1789, într-o familie ai cărei membri ocupau slujbe mărunte la Curte, Prudhomme a fost instruit pentru a moșteni profesia tatălui său, de maeștru de caligrafie, dar, nevoit să renunțe la ea, s-a apucat de vânzarea articolelor de galanterie. Cuprins de pasiunea pentru teatru, scrie o tragedie care îi este refuzată, ceea ce-l slăbește și se întoarce la comerț. După ce gustă din farmecul vieții de pictor, devine funcționar de ministere. Îmbogățit prin moartea unchiului său, se căsătorește a doua oară cu o tină care-l înșală încă din timpul călătoriei de nuntă. Ca să-i fie pe plac, devine agent de schimb, director de teatru și director de ziare, cu care prilejuri cunoaște numeroase persoane ilustre. Ruinat de ginerele său, se retrage în țară ca să-și scrie memoriile. Reproducem mai jos un fragment din volumul în curs de apariție la Editura Univers.

Henri Bonaventure Monnier

Capitolul XII

Trebuie să spun că în ziua primei reprezentări am fost silit să mă ascund pentru a scăpa de solicitări. Doamna Prudhomme și-a îndeplinit treaba, așa cum a făgăduit; nu știu cum s-a aranjat ea, dar eu toată ziua am primit scrisori de reproș de la cei mai buni prieteni și de la membri ai familiei noastre.

Iată câteva mostre:

„Domnule,
Intrucât n-am primit răspuns la scrisoarea pe care am făcut prostia să v-o adresez ca să vă cer o lojă pentru seara aceasta, cred că se cuvine să vă previn că între noi a încetat orice legătură.

Mă duc chiar acum să-mi transfer bunurile în rentă viageră.

Fostul dumitale unchi,

Friturier”.

„Vere,
Refuzi să-i dai un stal unui văr, fiu de văr primar, strașnică treabă! Intrucât toate legăturile de familie sînt rupte, împacă-te cu gîndul că de acum înainte sîntem doi străini.

Nu erai așa fudul cînd a trebuit să-ți procuri suma necesară cumpărării agenției tale. Să nu mă așteptați duminică viitoare la masă.

Un văr care nu mai dorește să fie considerat ca atare.

Paintendre”.

„Nepomucéne Blaureau are onoarea de a preveni pe domnul Joseph Prudhomme că de acum înainte, cînd îl va întîlni, se va abține de a-l saluta.”

Chiar și prietenul Blaureau fusese uitat. I-am arătat soției mele toate aceste scrisori, exprimîndu-mi nemulțumirea în legătură cu neglijența de care a dat dovadă față de rudele și prietenii noștri.

— Ești grozav cu scrupulele și observațiile tale. Într-o zi ca cea de astăzi te poți gîndi la rude și la prieteni? Unde vrei să-i plasez pe matusa Parasol, pe unchiul Friturier, pe vărul Paintendre și pe prietenul Blaureau?

Ia fă puțin socoteala cîți oameni trebuie să mulțumim:

- Ziaristii,
- Funcționarii de la ministere,
- Proprietarii sălii,
- Actorii,
- Autorul,
- Pe fiul tău, care mi-a cerut zece loji pentru el și prietenii lui,
- Pe ginerele tău, căruia i-au trebuit vreo douăzeci pentru acționarii companiei lui, oameni de care va avea nevoie la viitoarea adunare generală și care, oricît de bogați ar fi, mușcă întotdeauna din momeala pe care o reprezintă o lojă,
- Și spune-mi cam ce ne mai rămîne!

N-am răspuns, fiindcă nu era nimic de răspuns, și m-am suit în camera mea ca să-mi pun fracul și cravata albă. La orele șapte, soția mea și cu mine eram la teatru; la orele opt fără un sfert, așa cum era anunțat pe afiș, cortina s-a ridicat și piesa realistului Colimard a început. Nu voi povesti aici emoțiile acestei serii; pentru a le face înțelșe vor fi de apuns următoarele cuvinte:

Succes de prestigiu!!!
Toată noaptea n-am închis un ochi, mă întrebam cum va proceda doamna Prudhomme

Memoriile domnului Joseph Prudhomme

spre a repara acest eșec, și am început să regret amarnic funesta idee pe care am avut-o de a-mi compromite averea în funcția de conducere a unui teatru.

Ivirea zorilor nu a reușit nicidecum să-mi alunge grijele; am privit răsăritul soarelui fără a resimți, ca de obicei, o influență binefăcătoare. Soția mea mi-a transmis că este indispusă și nu va veni la dejun. De citva timp, pe fiul meu aproape că nici nu-l mai vedeam; nimeni în jurul meu cu care să pot sta de vorbă; am luat hotărîrea să-l întreb pe servitor.

— Joseph, i-am spus, ai văzut piesa de ieri?

— Da, domnule, mi-a răspuns.

— Ei bine, cum ți s-a părut?

— Slăbuță ca stil și lipsită de orice concepție: totul este de un fals realism și e complet lipsit de culoare; îți dai seama, în fiecare moment, că autorul nu-i un om de litere. De altfel, de mult am spus: Colimard e un cretin.

— Drace! Găsesc că ești cam aspru.

— Pentru că, vedeți dumneavoastră, mă priccep; înainte de a mă angaja ca servitor, am fost chelner la Divan în strada Peletier, și cunosc partea tare și părțile slabe ale oamenilor; dacă domnul ar fi vrut să mă asculte, nu s-ar fi adresat niciodată unor oameni de felul lui Colimard; publicul e sătul de farfale și de mîzgălituri de hîrtie, el cere în gura mare literați.

Două zile după aceea, am avut o discuție importantă cu doamna Prudhomme.

— Dragul meu prieten, mi-a spus, nu trebuie să-i îmiți pe directorii ce se încapăținează să joace o piesă care nu merge și să pui ziarul să scrie că sala gema de spectatori, cînd înăuntrul nu sînt decît două pisici și cincisprezece oameni tocniți să aplaude.

— Și-atunci ce-i de făcut?

— Să montezi imediat altă piesă.

— De unde s-o iau?

— O să comanzi una.

— Cui?

— Unui om de litere. De data asta nu vom mai face greșeala să ne adresăm unui fals realist ca acel Colimard, un tip fără umbră de talent.

— Găsești?

— Și nu sînt singura, toată lumea e de aceeași părere la doamna de Saint-Florimond, al cărei salon e plin întotdeauna de oameni de litere dintre cei mai sus-puși și care, în paranteză fie zis, mi-a promis că ne dă o comedie-doră pe care o destinase teatrului contelui Castellane. „Scumpa mea, mi-a mai spus chiar ieri, cum se poate că soțul tău, care este totuși un om de spirit și inteligent, să aibă fie și cea mai mică simpatie pentru oameni complet lipsiți de fantezie și de stil ca acest Colimard?”

— Pe cine să iau, dumnezeule, pe cine?

— Un om de litere.

— Asta vreau și eu, dar unde să-l găsec? — E tocmăi ce i-am spus și doamnei de Saint-Florimond. „Caramba! mi-a răspuns ea, dacă asta te îngrijorează, vom găsi foarte repede omul de care aveți nevoie. Cunoașteți, fără îndoială, scenetele lui Etienne Sansonnet.

1945

— Nu vrei să fii redactor la editura mea? — zice Maria (Artur) Arsene, servindu-mă cu semințe de floarea soarelui, pe Săbindar, peste drum de „România Liberă”.

— Ce editură? — întreb.

— Deocamdată nu există. Dar angajez oameni. Dacă apuc vreo doi-trei ca lumea, îi dau drumul. Îi zice „Continent”.

— Înseamnă că ai și bani...

— Am. Nu-s ai mei, dar îi am.

— Ai cui sînt?

— E... subvenționată.

— Unde va fi editura asta?

— Aici.

— Și-mi arată ultimul etaj al clădirii.

— Ei, ce zici? Vrei?

— Păi nu știu ce e aia redactor, ce înseamnă editură, ce trebuie să învăț...

— Parcă eu știu? O pornim, și gata.

Îmi spune, în linii foarte generale, cam ce s-ar cere și cam cît salariu aș primi.

După două zile ne instalăm în cămăruțele de sub acoperiș și începem. Avem un tehnician bătrîn... și un șef priceput, care a mai lucrat „în branșă”, după vorba lui.

„Iată-mă-s redactor de editură!”

Încep să caut scriitori, artiști, autori, traducători...

Dar prima carte pe care o scot, e chiar a mea. Cu versuri satirice. Arsene e de acord s-o ilustreze un caricaturist foarte tînăr, care a făcut vîlvă prin revistele umoristice. Îl cheamă Ion Popescu. Semnează Gopo.

Mi se fixează tirajul la 2.000 exemplare. Eu am scris-o, eu o culeg în tipografie, de mină, alături de lucrător, o corectez, stau toată ziua la zincografie, apoi lingă paginatori, la mașinile plane, la legătorie... E gata.

E plin de duioșie, spumos, vaporos, sentimental și, mai ales, moral. Fiecare scenă de Sansonnet e o comedie; scrie cu o pană căzută din aripa unui arhanghel. Ceea ce iese de sub condeul lui nu sînt piese, sînt perle, diamante, flori; antologia lui este o bijuterie in-octavo cu copertă galbenă. Numai Sansonnet poate constitui norocul teatrului nostru”.

— Unde locuiește, să mă duc să-l caut? spuneți-mi repede strada, numărul, casa?

— N-avea casă, mi-a spus doamna de Saint-Florimond, ci un cuib; ca toți adevărații oameni de litere, Sansonnet locuiește în provincie; numai acolo, într-un tîhnit refugiu, departe de zgomotul supărător al bulevardelor, pot avea acele tainice convorbiri în care muza le împărtășește cele mai fermecătoare secrete ale ei. Sansonnet locuiește la Quimper-Corentin.

— Îi voi scrie imediat.

„Domnule,

Am nevoie de o piesă în trei acte; dacă, din întîmplare, aveți una în portofoliu, sînt dispus s-o accept, s-o bag în repetiții și să fie imediat jucată. Binevoite a-mi menționa condițiile dumneavoastră, subscriu la ele dinainte.

Prea umilul și prea supusul dumneavoastră servitor,
Joseph Prudhomme.”

— Să nu faci asta, a continuat soția mea, nu așa se scrie unui om de litere.

Iată un model de scrisoare pe care doamna de Saint-Florimond mi l-a dictat pentru Sansonnet:

„Știu că vilva și faima vă inoportunează și că fugiți de glorie cu aceeași ardoare cu care o urmăresc alți autori. Iertați-mă că vă smulg pentru o clipă din dulcele dumneavoastră visări și că sperii muza culbărită în căminul dumneavoastră. Am citit cu înduioșare, ca toți cei care simt ceva vibrînd sub sînul lor stîng, divinele dumneavoastră compoziții. Mi-am spus că s-ar face un imens serviciu publicului dacă i s-ar apropia de buzele uscate licoarea răcoritoare pe care o vărsați într-o cupă de onix și de aur; publicul e însetat de morală și de duioșie. Lăsați-mă să contribuie și eu la împărțirea acestei mieri savuroase pe care poezia dumneavoastră o culege de ici, de colo, din toate florile sentimentului și ale cugetării.

Prin rîs îndrepta vechea comedie moravurile, a dumneavoastră urmărește același scop stîrnind lacrimi caste. Acordați-mi permisiunea de a pune în scenă una din lacrimile dumneavoastră. Nu îndrăznesc să vă cer ceva inedit, dar răzorul dumneavoastră este aici, pe masa mea, și să culeg din el o floare este tot ceea ce cer.

Actorii, decorurile, teatrul meu vă stau la dispoziție. Nu vă închipuiți, domnule, de ce bucurie sînt cuprinsii acești oameni de treabă numai la gîndul de a memora proza dumneavoastră și de a interpreta unele dintre fermecătoarele dumneavoastră creații. Am fi venit în solie la Quimper-Corentin să vă implorăm să ne îndepliniți dorința, dacă nu ne-am fi temut că vom face să tacă privighetorile poeziei ce cîntă fără încetare pe trandafirul înflorit al imaginației dumneavoastră.

— Bravo! — zice directorul.

— Merge — zice șeful.

— O să ne sărăcească, dar e frumușică — zice tehnicianul cel bătrîn.

— Eu am făcut-o! mă mîndresc.

Arsene mă servește din nou cu nelipsitele lui semințe și hotărîște:

— Tu s-o și vinzi!

1948

Maria Fliotti montează la teatru-i propriu *Filumena se mărită* de Eduardo de Filippo. În distribuție, actrița și Ion Iancovescu. La repetiția generală, comisia de vizionare constată că se spun pe scenă prea multe vulgarități și cere „revenirea la text”.

Directoarea protestează, explică, dar pînă la urmă e nevoită să făgăduiască „netezirea asperităților de limbaj”.

La premieră, ea păstrează totuși cea ce i se pare că are „acroc la public, fiindcă pentru el jucăm”.

În scena cu fiii adunați în jurul ei, Filumena, urcată pe masă ca o leoaică, strigă cutremurător: „Eu sînt Filumena! (pauză — apoi cu intonație clară de înjurătură) Mama voastră!” Spectatorii se amuză, evident. Alte asemenea... interpretări, care nu modifică sensul dar pun accente neprevăzute și aduc frazări neobișnuite, îndespun grav Direcția generală a teatrelor, care anunță „suspendarea spectacolului pînă ce se va reveni la textul inițial”.

Aurel Baranga e numit inspector general în Direcția generală a teatrelor.

Arleziana de Alphonse Daudet la Teatrul Național. Se impune, cu deosebire, un tînăr actor,

Cel mai umil dintre admiratorii dumneavoastră”.

Am scris această scrisoare, care a plecat în aceeași seară. Soția mea și cu mine așteptăm răspunsul cu o vie nerăbdare.

După succesul de prestigiu obținut cu piesa realistului Colimard, nu-i mai recunosc pe oamenii din jurul meu.

Actorii, care mă numeau părintele și binefăcătorul lor, se poartă față de mine cu o deosebită răceală. În loc să alerge în întîmpinarea mea, cum făceau odinioară cînd apăream în foaier, se îndepărtează și mă ocolesc.

Plasatoarele șușotesc cînd mă văd străbătînd un culoar.

Administratorul mi-a cerut ieri o întrevvedere între patru ochi, l-am primit azi dimineață la ora micului dejun.

— Domnule, mi-a spus, nu mai pot să tac.

— Vorbiți, prietene drag, vorbiți! Ce se întîmplă?

— Circulă zvonuri supărătoare pe seama dumneavoastră.

— Ce zvonuri? Explicați-vă.

— Se susține că nu puteți face față loviturii, că sînteți în plină degingoladă, că urmează să depuneți bilanțul.

M-am înroșit de indignare.

— Și cine poate răspîndi asemenea calomnii? cine este mișelul care își permite?..

— Domnul Souplet. Oh! dumnezeule, nu o face pe ascuns, o spune oricui are urechi să-l audă; mai afirmă că și-a dat seama de la început că asta nu poate dura, că nu vă pricepeți deloc la administrație, că nimeni nu mai vrea să lucreze pentru teatrul dumneavoastră și că știe din sursă sigură că ați fost nevoit să cereți piese unor autori de la Quimper-Corentin.

— E adevărat că Etienne Sansonnet locuiește la Quimper-Corentin, dar el aparține întregii Franțe, și în curînd cel mai strălucit dintre succese mă va răzbuna pentru absurdele calomnii ale ticălosului de Souplet.

— Așadar, nu vă dați bătut?

— Nici prin gînd nu-mi trece.

— Păstrați direcția?

— Mă cramponez de ea.

— Sînt fericit să aflu această veste bună; sper că nu-mi veți purta pică pentru că v-am avertizat.

— V-ați făcut datoria, vă mulțumesc.

— O să montați așadar o piesă a lui Etienne Sansonnet?

— Și încă una complet inedită. Am primit astăzi o scrisoare în care mă anunță că mi-a trimis manuscrisul.

— Atunci sîntem asigurați în privința asta.

— Nu-i așa?

— Oh, dumnezeule, da!

— Anunța-le tuturor oamenilor din teatru veste.

— Alerg. Le va face o foarte mare plăcere. Cine s-ar fi așteptat vreodată la o asemenea comportare din partea acestui Souplet, care se arătase atît de fericit, atît de mulțumit de prezența mea la conducerea teatrului. Oh! oamenii! oamenii!

Prezentare și traducere de Sanda MIHĂESCU-BOROIANU

Divan Le Peletier — cea mai frecventată cafenea literară și artistică în anii 1837-1859.

care-și joacă rolul cu tragism fin și distincție: Gabriel Dănculescu.

Mu tulbură suita lui Bizet, pe care o aud pentru prima oară și care a fost excelent inserată în reprezentație.

„Cine e fata asta, dom'le? De unde a apărut asta?” exclamă, uimit, bătrînul cronicar, coborînd scările Teatrului „Comedia”, însoțit, prevenitor, de Sică Alexandrescu.

Se dăduse *Racheta spre lună* de Clifford Odets. — O cheamă Clody Bertola. E o tînără foarte destoinică — zice Sică.

— Bertola? Își dă cronicarul pălăria pe ceafă. Să-i spui că asta nu-i nume de teatru. Schimbă-i numele.

— E al ei, cum să i-l schimb? — se miră regizorul.

Criticul convine că poate să rămînă așa.

— Ați lansat o rachetă spre astre! zic și eu, modest, dintr-o parte.

— Dar asta cine mai e? — întreabă bătrînul cronicar.

Sică dă explicația cuvenită:

— E tînărul dv. coleg...

— Mă — zice confratele — cînd vorbesc doi oameni ca noi, tu învața-te să taci. Cel mult notează ce spunem. Așa, pentru posteritate. Dar nu te băga în vorbă.

Sică Alexandrescu montează la Comedia o piesă oarecare de Marcel Achard, o comedie franțuzească romanțioasă *Auprès de ma blonde*. Titlul românesc: *Lingă draga mea*. E povestea unei familii de-a lungul unui secol, mi se pare. În timpul repetițiilor, cred, îi vine ideea nemai-pomenită s-o monteze deandoseala: de la sfîrșit la început. Istoria rămîne perfect valabilă.

Valentin Silvestru

